

BELVÁROSI ÖRÖMÖK ÉS GONDOK

Egy építész jegyzetei

Voltak-e már a budapesti Belváros? Az V. kerület-e vagy csupán a korábbi IV. kerület, a hajdan városfalak övezte középkori város? Vagy pedig, ezzel el-elentben, hozzáértjük a csatlakozó részeket, így főként a kivezető főutak belső szakaszait? Igazában érdekes dolga: — én úgy érzem, a Belváros a belső körút által határolt terület, északon hozzávetőlegesen az Alkotmány utca tájáig, hozzáértve a határoló kerutakat is.

A múlt, az értékek, a jelentős helyek sűrűje ez, s ez a sűrűsödés a leginkább lényeges, meghatározó vonása. Egy kisvárosnyi lakosság — több tízezer lakos lakik itt, de ennek sokszorosára jár ide dolgozni. S még több talán csupán nézelődni, vásárolni, tárgyalni, találkozni. Nem szólva az idegenekről, akik mind első sorban itt fordulnak meg.

Ha Budapest az ország legfontosabb városa, akkor a Belváros ennek alighanem a legfontosabb része. Vidéki városainkhoz képest megkapóan nagyok a dimenziói, talán egyedül Debrecen fújta, a Vörösi Hadsereg útja közelíti meg. Bécsből érkezve viszont, ahol Európának talán a legnagyobb szabású, legkoncentráltabb, mégis egészséges történeti belvárosa van — a budapesti kissé vidékesebb, kisszerűbb. Bár az is igaz, hogy Bécsben ezen a belvárosban kívül nevezetes helyekes van, Budapesten több. A mi Belvárosunkban leginkább a Vörösmarty tér, a Váci utca, a Felszabadulás tér és ezek közvetlen környéke érzékelhető a bécsi dimenziót. A Duna-parti korzó, a Váci utca olyasféle nemzetközi fogalomná vált, mint a Graben, a Kärntnerstrasse, Pertsze, nem minden vonatkozásban.

Sok az örömeink a Belváros újabb fejlődésében, de talán ugyanannyi még a gondunk is. Az élet alaposan megváltozott itt. Az építészeti keret, a városkép viszont alig, sőt, ahol változott, — a pusztulás s a hanyagság folytán — sokszor hátrányára. Itt a legnehezebb azonban újat, mást alkotni, mert itt a legértékesebbek a házak, a hely. Olyan feltételekről most nem lehet szó — s talán nem is volna helyes — mint amilyen a század legelején, az Erzsébet-híd első felépítésekor, a Belváros egy részének teljes átrendezése, a jelenlegi Felszabadulás tér és környéke kialakításával történt.

Menjünk sorjában végig ezeken az örömeinken és gondokon, csupán az építész szemével. Kezdeném a Roosevelttérrel. Ettől északabbra, ha vannak is problémák, azok nem túlságosan jelentősek. Ez a tér, még ha elvesztette is egykori klasszicista házsorait, s így legfőbb építészeti értékét, a felnyíló panoráma, mindenekelőtt a Duna és a Lánchíd révén Európa egyik legszebb nagyvárosi tere. Talán nagyvárosiasabb, egységesebb lett a felszabadulás után történt újjárendezésével, az elliptikus kialakítással, ahol — akár a párizsi Place de la Concorde-on — hatalmas távlatok tövében keringenek a gépkocsik. Az új Tervhivatal tervezése a volt főkapitánysági telken — egy tervpályázat eredményeként — folyik, s remélhető, hogy színvonalas modern igazgatási épület, egyben új színpont s a tér bántó foghíjának pótlása lesz.

Nehezebb kérdés a volt Lloyd-palota helyének beépítése, ahová az Akadémia könyvtára kerülne. Nehezebb azért, mert takarékos, gazdaságos irodaépületként megoldva, nem töltene be városépítészeti szerepét, akkor már helyesebb volna szállodát építeni itt. Remélhető, hogy mégis olyan igényesen fog felépülni, ahogy a hely megkívánja. S nem is túl sokára, mert a városnak ezen a pontján a tér befejezését soká halogatni nem lehet.

A Duna-parton minduntalan szó van szállodaépítésről. Mostanában csak egyről. Korábbi véleményemmel szem-

ben, mely szerint az egykori szállodasor korszerű alakban való visszaállítását gondoltam helyesnek, most már — egyelőre — meglegednék egyetlen, nagy szállodának hamaros felépítésével, a Vigadó téli déle. A tőle északra álló Thonet-ház tömbje előreláthatólag egy-két évtizedig még ott marad, azt pedig, hogy mi létesüljön majd egykor a helyén, utódainkra bízhatjuk. Viszont éppen ezért, úgy vélem, olyan megoldás lenne helyes, mely a Thonet-ház hosszabb fennállásához igazodna, s újra lezárna a Vigadó előterét. Az itt felépítendő szálloda elkészültét követően majd a jelenlegi Duna-szálló lebontása, helye parkozása. Ugyanígy akár végleg park maradhatna a Thonet-házról északra levő területen is. A fő, hogy a Duna-parti volt korzó, a panoráma visszazakapja egykori közepét, egységül.

A Váci utca örvendetes gyalogosítása még kiélezettebbé teszi előbb-utóbb a Duna-parti forgalmi helyzetét. Az alsó rakpart nem bizonyult alkalmas korszerű forgalmi útnak. Mielőtt a világhírű korzó forgalmi felhasználása betövére — ahelyett, hogy inkább a villamosvasút pályája kerülne el innen — egy földalatti autót terveinek előkészítése, s fokozatos megépítése lenne szükséges. A világnak ilyen páratlan városképi látványa, helye, mint ez, fokozott áldozatot igényel s érdemel. S még valamit lehetne tenni, nem is nagy költséggel. A Vigadó tér megtoldásaként egy kiugró, konzolos teraszt létesíteni az alsó rakpart fölött, mely Budapest erkélye volna a legszebb panoráma, a dunai látkép felé.

Az új Erzsébet-híd örömet, szépséget egészében már sokan méltatták, ide csak a pesti hídfő ügye kívánkozik. Jellemző, mily türelmesnek kell lennie a városrendezőnek olykor; a hídfő csaknem ugyanilyen megoldását már közvetlenül a felszabadulás után felvetettük terveinkben, s csak most került sor a megvalósításra. De megvalósult, s ez a lényeges. A Belváros öblöt, kaput kapott a Duna, a Gellért-hegy felé, a Belvárosi templom gótikája pedig csaknem álomszerű furcsa, új képet alulról, a hídfeljáról. A város legősibb pontjára, a kelták átkelőhelye, a római erőd, a középkori, a legkorábban kimutatható városi település helyén megjelent a legmodernebb technika és városépítés, ennek frissesége, távlatja. Talán egyik legérdekesebb vonása, s mutatja az idők százados folyamát, hogy a belvárosi templom oda ékelődik a híd képébe. Nélküle a hely elvesztené varázsát.

A Belgrád rakparton nem volna más tennivaló, mint kissé oldani az úttest kiellenyességét — parkszákkal, mással — s befejezni a házaknak már megkezdett egységését. Túlásosan egységessé tenni nem is volna helyes, hiszen a házak így keletkeztek, s ezt mutatják. Előbb-utóbb esetleg több élet költözik oda, de ezt erőltetni aligha lehet; a városi élet áramlatai olykor kisméretűek. A Duna-part e részében — szemben a Gellért-heggyel — mindig volt valami szűkös s rideg a többi partszakaszhoz képest, talán ez is okozza.

Legközelebbi problematikus pontunk a Kálvin tér. Sok vita, pályázat, terv témája. Forgalmi rendezése a leg-sürgősebb, az építészeti csak ehhez igazodhat. Mindenképpen forgalmi tér marad, építészeti egységessé tenni elhibázott törekvés volna. S az is, ha ide újabb attrakciókat keresnénk — magasházat, kapuzatokat — a Nemzeti Múzeum, a református templom, a sokféle ház közé. Szeretném, s bizonyára nem egyedül, ha megmaradhatna a templom s a mellette levő két egyszerű, régi ház együttese. Itt is az idő munkáját látni. Helyükbe új, egységessé tételre törekvő házak építése sí-várrá, szokványossá tenné ezt

a furcsa, nem szép, s nekünk mégis kedves teret. A Kecskeméti s a Baross utca két sarkát pedig sürgős volna beépíteni, nagyjából a tér régi körvonalait követő irodaházakkal.

A magas házak kérdése itt a Kálvin téren s másutt is minduntalan felmerül. Ezen Budapesten 15—20 emeletes épületeket lehet érteni. Úgy vélem, ha nem is a telekkiháználás feszítő szüksége, de a város korszerű fejlődését vetett hit, a belső megújulás látható jeleként is mind a közvélemény, mind az építészeti joggal követelik, hogy egy-két helyen épüljenek ilyenek. A Gellért-hegyről nézve is új elemeket adnának a már megszokottakon, a múlt század végének kivételével, a talán túlságosan lapos háztengerben. Elsősorban olyan helyen kellene létesülniük, ahol a tájékozódást is szolgálják, hangsúlyt adnának a város egy-egy fontos pontjának.

Leginkább ilyen a Múzeum körút és a Rákóczi út sarka. Bent a Belvárosban — már csak a forgalmi koncentráció miatt is — nehéz volna törekedni rajtuk, talán még az Engels tér és a Bécsi utca sarkán volna mód rá. Bár ez a szép alakú tér inkább egységes beépítést kívánna, de méretei s a lombok feloldják az itt, sajnos, kialakult építészeti díszharmóniát, s elképzelhetővé tennének magas-házat e helyen, egyben a Népköztársaság útja vizuális végpontjaként is.

Több igazán jó helyet a Belvárosban nem tudok, bár lehet, hogy akad. Egyébként a Népköztársaság útja torkolata régi témájáról itt most csak annyit, hogy a bontások máris nagymértékben javították a képet, a forgalmat; egy-két évtized távlatában pedig ki lehetne tágnálni a teret a Bazilikához. Addig a legutóbb megüresedett saroktelken csak ideiglenes megoldás volna helyes.

A Kálvin térről a Kecskeméti utcán át jutunk be a Belváros igazi sűrűjébe, hiszen eddig a peremén kocsiztunk. Az utcák szűkülnek, a párhányok összehajlanak, a látvány, a kép zsúfolódik és sötétedik, a forgalom torlódik. Itt a legtöbb az örökség, s a legkevesebb a nagyobb méretű tennivaló építészeti számára. A Károlyi, volt Egyetem utcában, a keleti oldalán az árkádostílus gondolata már régen felmerült, sőt, elsőnek éppen itt merült fel, közel húsz éve. Előbb-utóbb szükség is lesz rá; az Ybl építette volt Pesti Hazai Takarékpénztár épületén, annak boltozatos rendszerében végrehajtani, a boltokat kiszabadítani nem volna nehéz, sőt szép hatásokhoz vezetne. A Károlyi-palota árkádostílusú kényesebb feladat, de a József Attila utcában végzett hasonló szép munka — ez is egyike az örömeink — biztatja arra, hogy itt is megoldható.

A Felszabadulás tér mintha hirtelen túl sivárrá, nem is belvárosivá vált volna az újjárendezés után, érdemes volna gondolkodni közepének tagolásán. A Váci utcán önzöld gyalogos tömeg viszont — még ha okoz is közlekedési gondokat — igazában örvendetes látvány; a város e része visszatér a városok ősi értelméhez, a gyülekező, a vásárló éléhez, jelleghez. Néha problémaként merül fel az itt üressé vált telkek helye, a tűzfalak kérdése. En így hagynám őket; a tűzfal nem olyan borzadt, ha értelme van, s még némiképpen dekorálni is lehet. Itt pedig az az értelme, hogy a csak földszintes beépített telkek a háborúban leomlott házak helyén parányi üdítő kis fényfoltok a zsúfolt köztengerben. Udvárukon — mint például az olasz Napoletanában is — mindenki jól érzi magát. Elrejtendő, sivár képet ad viszont a Türr István utca, a Váci utca felől betekintve; mintha a város kellős közepén külvárosi utca nyílna. Ezen hamarosan változtatni kellene.

A Belvárosban s főként e helyen az építészeti feladata nagyjából aprómunka: portálók, lámpák, fényreklámok, tatarozás, ésszerű gazdálkodás az üzlethelyiségekkel, utcák profilozása, az például, hogy a Bécsi utca végre valamiféle üzleti jelleget kapjon stb. Itt egyébként nagy nyereség a Chemolimpex szép új épülete.

E témához tartozik az egykori üzleti átjárók, bazárok újrafelhasználása, felszabadítása is. Nagyjából építészeti feladat, egyben probléma még két helyen van: a Martinelli tér és a Vörösmarty tér. A Martinelli tér — a volt Szervita tér — egykori zárt és szép formájának elvesztése egyike a legfájdalmasabb háborús csapásoknak a Belvárosban. Több gondolkodtunk azon, s volt ilyen javaslat is, hogyan lehetne modern alakban visszaállítani. Sajnos, úgy látszik, nem lehet; a környező nagy házak s egyéb adottságok, a forgalmi igények megnehezítik ezt. Aligha van más megoldás, mint hátrább a régi beépítési vonaltól új nagy házat — irodaházat — építeni a tér s egyben a Belváros új elemeként. A tér persze új arculatot kapna, tágabb lenne a réginél. A mögötte megmaradt régi házakat azonban — a Fehér hajó utca — Bárczy István utca találkozásánál — meghagynám. Itt még van valami kis ízelítő, egységes kép a múlt század közepéig állt, a reformkori Pestről, amiből másutt alig maradt valami. Ha valahol, hát a Belvárosban érdemes őrizni.

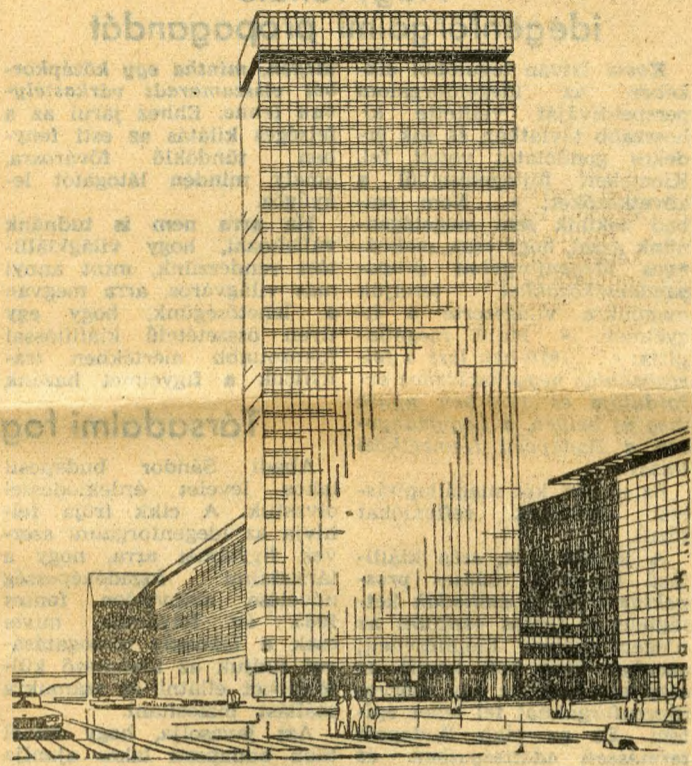
Utólagja maradt a város közepe, a Vörösmarty tér. En ezt érzem a kellős közepének, inkább, mint a geometriai, szerkesztéssel csakugyan központosabb Felszabadulás teret. Amazt az átmennő forgalom, a villamos kettészeli, s a távolabbi helyekhez is kapcsolja. Emazt, ha nem is szép, de pártját ritkító tér Európában. Nagyvárosias, mégis feszült, intím. Igazi központ. Hirtelen csak a római Piazza Colonnát tudnám hozzá hasonlítani. Ez Pest, sem több, sem kevesebb — olyan, amilyen lehet. Itt összpontosul az idegenforgalom, itt van az egykori Zserbó, innen indul a Váci utca. Itt jönnek össze az autóbusszok, ezek a város lelkét, ereit leginkább érző, vivő, ideges járművek, Vörösmarty szinte elégedetlen nézeget a sürgősforgásra, még ha félre be kell is bugyolálni.

Mi itt a probléma? Az, hogy végre felépüljön a Vigadó hátere, meghozza lehetőleg az eredeti építési vonalon. Ezen viták vannak, de én így tartanám helyesnek. Emigyhelyezve megőrizné a tér sajátosságait, szűkületét, intimitását, ami — akár a zenében — olykor parányi rezdüléseken, egy-egy hangon múlik. Hátrább helyezve a modern új épület szétesővé tenné a teret, a közepét bizonytalanná. Csúnya oldalhomlokzatok tolnának előtérbe, a volt Zserbó nem éppen műemlék, mégis ízes, mutatós háza elveszítene jellegzetes helyzetét. Az autóparkolást — ami itt amúgy is csak átmeneti véletlen segítséghez jutott — részben meg lehetne oldani a szobor körül, aminek park értéke nincs, részben a Marokkói-udvar helyén felszabaduló területen, később pedig a föld alatt. Talán ez a várva-várt épület el is készül, amikor ismét kéls lesz — másodikként teljes pusztulása után — az egykori Redoute, a Vigadó.

Ilyen a mi városunk; két-szer kellett vagy kellene — egy évszázadon belül — újra felépíteni szinte a legjelentősebb műveket. A hidaikat, a budai palotát, a Vigadót, a szállodasort, a Roosevelttér. A soha el nem felejthető, megrendítő, könnyeket fakasztó látvány után, most éppen húsz éve — a halott, kiégett, romos, vízbe-hullott hidjaival szinte szonnyos Duna-parti nagyváros látványa után — jól esik néhány eredményre gondolni és ilyen, még meg nem oldott, de már a megoldás felé tartó problémáról szólni. Mit éreztetnek, mi építészek, olyan városban, ahol már nincs is tennivaló?

Granasztói Pál

Budapest legmagasabb épülete lesz

Budapest legmagasabb épületét, a Budapesti Műszaki Egyetem fejlesztése kapcsán a budai Duna-parton, az egyetem területén építik. A 30 emeletes, 110 méter magas toronyépület, amelyet Kisdi Pál és Perczel Dénes, a Középülettervező Vállalat mérnökei terveztek, az egyetem központi adminisztrációjának székháza lesz és emellett több tanszéknek ad helyet. A toronyházba 12 ezer négyzetméter alapterületet építenek be, a felhőkárhozó közepén lesznek a felvonók és a lépcsők. Tekintettel arra, hogy a kijelölt építési terület egykor a Duna medre volt, megfelelő mélységű és erősségű vasbeton alapozást végeznek. A toronyház építési költségére mintegy 60 millió forintot irányoztak elő. Az építkezést a jövő év második felében kezdik meg.

Egyetem, szálloda, színház

a Középülettervező Vállalat programjában

A Középülettervező Vállalat jó munkát végzett az elmúlt esztendőben és felkészült az idei újabb jelentős feladatok teljesítésére. Skoda Lajos igazgató elmondotta munkatársainknak, hogy vállalata tavaly 110 százalékos teljesítéssel tervezési programját, és a gazdaságos tervezést igazolja, hogy az elkészült dokumentációk 3,4 százalékos megtakarítást eredményeztek a beruházási költségelőirányzatokkal szemben. Ez a megakarítás több mint 14 millió forintot képvisel. A KÖZTI jó munkáját igazolja az a tény is, hogy megbízott egyetlen esetben sem éltek minőségi kötbér-igényekkel. A tervek határidőre készültek el.

Több példát említett Skoda Lajos igazgató annak illusztrálására, milyen eredményeket ért el a tervezés olcsóbbítására, a kivitelezés gazdaságosabbá tételében. A sorozatban készült tbc-szsanatóriumok tervezésénél egy ágy építési költsége 57 500 forintra csökkent, ez a fele egy átlag kórházi ágy építési költségének. Az új gimnáziumok tervezése kapcsán Várpalotán 10 százalékkal olcsóbban építhető egy gimnáziumi tanterem, mint a síófoki tervek nyomán. Balatonalmádin a Pannónia Szálló építkezésénél egy szállodai férőhelyre 61,5 köbméter épületbeépítést terveztek, míg a síófoki Európa Szállónál egy ágyra 67 köbméter beépítés jutott. Ezzel a tervezési megtakarítással lényegesen olcsóbbá tették a balatonalmádi szálloda építését.

Ebben az évben a Középülettervező Vállalat 40 millió forint értékű tervezési megbízást kapott. Jelenleg kapacitása 80 százalékra van leterhelve. A hiányzó húsz százalékra is szeretnék mielőbb megkapni a megrendeléseket.

A megbízások között van több szállodatervezés. Idén elkészítik a balatonalmádi, a balatonfüredi, a keszthelyi üdülőszálló kiviteli terveit, elkészül a budapesti margitszigeti, a szolnoki és a hévízi új szállók beruházási programja. Csapokon, Paloznakon és Erdén campingek létesülnek.

Nagyszabású feladata a vállalatnak az egyetemek és kollégiumok tervezése. A Budapesti Műszaki Egyetem villamoskari tanszékének új épületein kívül a miskolci egyetem új könyvtárát és kollégiumát kezdik tervez-

ni. Rendkívül érdekes feladat lesz az Eötvös Loránd Tudományegyetem általános korszerűsítésének előkészítése, amelyvel kapcsolatban megbízást kaptak a tanümmányterv kidolgozására. Idén elkészül a nyiregyházi tanárképző főiskola kivitelezési terve is.

A vállalat feladatköréhez tartozik a színháztervezés. Ebben az évben a József Attila Színház és az Allami Bábszínház átépítésének, korszerűsítésének beruházási és kivitelezési terveit készítik el. Tovább folyik az Izabella téri színház belső tervezése.

Hasonlóképpen folytatják a Budavári Palota rekonstrukciójának tervezését. A látványos új vásárváros beruházási programját az év folyamán szállítják a megbízóknak.

Több munkásszálló készül, az egyik legnagyobb a Kerepesi úton. Folytatják az 1700 férőhelyes Kunigunda utcai, több pavilonból álló munkásszálló tervezését és befejezik a Fehérvári úti intézmény terveit.

Új kórházak tervezésére kaptak megrendelést. Ezek közül a váci 450 ágyas új megyei kórház tervezése már befejeződött. Ugyanennek a tervnek adaptálásával építenek Cegléd, Sárobgárdon és Szeghalmon hasonló nagyságú kórházakat. Kiskunhalas új kórházának beruházási programját is idén szállítják. Terveit készítik a zalaegerszegi kórház bővítésére. A tbc-szsanatóriumok sorában most tervezik az újabbat, amely Gödöllőn épül.

Érdekes lesz a kaposvári új sportcsarnok és fedett jégcsarnok tervezése. A Népszárm mellett a teremsportok céljára gyakorló tornacsarnokot terveznek.

Több irodaház tervet is az ez évi programban szerepelnek. Közülük kiemelkedik a Központi Statisztikai Hivatal 18 emeletes látványos új székházának terve. Az Allami Földmérő és Térképészeti Hivatal részére a Bosnyák téren épül új székház és ennek kiviteli terveit hamarosan befejezik. A Geofizikai Intézet székházának tervezése szintén a befejezés stádiumában van.

Említést érdemel még, hogy a Középülettervező Vállalat kapott megbízást a Margitszigeti Szabadtéri Színpad korszerűsítésének kidolgozására és az érdekes feladathoz már hozzá is kezdtek.

Gárdonyi Jenő